

1.GİRİŞ

Kıbrıs Akdeniz'in üçüncü büyük adası, doğu Akdeniz'in ise en büyük adasıdır. Ada Türkiye'nin güneyinde konumlanmış olup Türkiye'ye 65 km uzaklıktadır, doğusunda ise 112 km mesafe ile Suriye yer almaktadır. Adanın toplam büyüklüğü 9.250 km² dir. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında adanın kuzey kesiminde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, güneyinde ise Kıbrıs Rum Kesimi yer almaktadır. Rum Kesimi 2004 yılından bu yana Avrupa Birliği üye ülkesi konumundadır. 2008 yılından beri de Euro bölgesine dâhil olan Kıbrıs Rum Kesimi, Schengen kapsamında yer almamaktadır.

Bu çalışmada Güney Kıbrıs Rum Kesiminin ekonomik yapısı, iflas süreci, petrol ve doğalgaz arama çalışmaları değerlendirilecektir.

2. KIBRIS RUM KESİMİ'NİN EKONOMİK YAPISI

Veriler	2010	2011	2012
Nüfus (kişi)	840.000	862.000	876.000
Nüfus Artış Hızı (yüzde)	0,75	1,62	1,59
Cari Fiyatlarla GSYİH (Milyar \$)	23.0	24.7	22.4
Kişi Başına Düşen GSYİH (\$)	27.387	28.669	25.629
GSYİH Reel Artışı (%)	1,1	0,5	-1,2
Tüketici Fiyatları Endeksi Yıllık Ortalama Artış (%)	2,6	3,4	3,1
Mal İhracatı (FOB) (Milyar \$)	1,3	1,4	1,8
Mal İthalatı (CIF) (Milyar \$)	7,8	8,6	8,6
Genel Devlet Gelirleri / GSYİH (%)	41,6	40,9	41,7
Genel Devlet Giderleri / GSYİH (%)	47,0	47,4	45,4
Genel Devlet Dengesi / GSYİH (%)	-5,3	-6,5	-3,7
Cari İşlemler Dengesi / GSYİH (%)	-9,9	-8,5	-6,2
İstihdam Oranı (%)	69,9	69,7	68,1
İşsizlik Oranı (%)	6,2	7,7	11,7
AR-GE Harcamaları / GSYİH (%)	0,43	0,49	0,50

Kaynak: IMF-World Bank-ISO Verileri Dikkate Alınmıştır

Güney Kıbrıs Rum Kesimi bir yıldır ciddi bir finans krizle karşı karşıyadır. Rum Kesimi'nin durumu ise Yunanistan'dan çok İrlanda ile benzerlik göstermektedir. Yüksek borçlanma bankaları ve aileleri doğrudan etkilemekte, kamu borçları GSMH'nin yalnızca yüzde 60'ına tekabül etmektedir. Rumlar Haziran 2012'de AB'den 17,5 milyar Euro'luk yardım talebinde bulunmuş olup, bu paranın 10 milyarını bankalara enjekte etmeyi amaçlamaktadırlar. Bununla birlikte yaşanan krizin toplum üzerinde de önemli etkileri olmuştur. Haziran 2012'den bu yana Rum Kesimi'nde işsizlik hızla artmıştır. Kemer sıkma politikaları çerçevesinde maaşlar ve emekli aylıkları düşürülürken vergiler artırılmıştır. İşsizlik yüzde 12'lerde seyretmektedir.

Kıbrıs Rum Kesimi şu günlerde AB ülkeleri tarafından bankacılık yapısındaki bozulmaların sık sık vurgulandığı, kara para cenneti diye adlandırılan ülkeler arasında adı geçen bir ülke konumundadırlar. Dış kaynaklı haberlere göre Güney Kıbrıs Rum Kesimi bankalarında bulunan her 2 Euro'dan 1'inin Rus yatırımcılara ait olduğu iddia edilmektedir.

Ekonomik krizin yaşandığı Rum kesiminde son dönemde gündemi Petrol ve Doğalgaz arama çalışmaları oluşturmaktadır. Arama faaliyetleri ile ilgili olarak ise çeşitli belirsizlikler devam etmektedir. Kimilerine göre Güney Kıbrıs Rum kesimi doğalgaz çığırkanlığı yaparak tüm dikkatleri üzerine çekmek istemektedir. Mevcut hükümet ise büyük kaynakların var olduğunu ve bunların bir kısmına ulaşıldığını iddia etmektedir.

3. GÜNEY KIBRIS'IN EKONOMİK ÇÖKÜŞÜ

1 Temmuz 2012'de Avrupa Birliği dönem başkanlığını devralan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, 5 Aralık 2012 tarihi itibarıyla iflasını açıklayarak Avrupa Birliği destek mekanizmasına giren ülkeler arasına katılmıştır. Güney Kıbrıs'ın bu açıklaması aslında uzun zamandan beri gerçekleşeceği tahmin edilen bir durumun resmi ifadesi olmuştur. Avrupa Birliği sınırları içerisinde ekonomik krizle mücadele halinde olan üyeler arasında olması ve krizden etkilenen ülkelerden yalnızca Yunanistan ekonomisiyle entegre bir ekonomisinin olması nedeniyle Güney Kıbrıs'ın içinde bulunduğu zor durum çok fazla dikkat çekmiyordu. Ne var ki Güney Kıbrıs'ın 6 aylığına AB dönem başkanlığı görevini devralmasıyla beraber yasama ve karar alma sürecinde Birliğin direksiyonuna geçmesi ülkenin hızla kötüye giden durumunu gözler önüne sermiştir. Neticede, Rum yönetimini uzun süredir beklenen iflas açıklamasına iten patlama da ülkede "Laiki Bank" olarak bilinen Cyprus Popular Bank'ın batmasıyla gerçekleşmiştir.

3.1 Krize Götüren Süreç

Güney Kıbrıs bir süredir ciddi ekonomik sorunlarla mücadele etmektedir. Öyle ki Avrupa Birliği dönem başkanlığını Danimarka'dan devraldığı sırada ekonomik problemleri nedeniyle "Avrupa Birliği Destek Mekanizması" na başvuran ilk dönem başkanı ülke olmuştur. Bunun anlamı, Güney Kıbrıs başkanlık edeceği üye ülkelerin denetimi altında bir başkanlık yürütmüş olacaktı ve öylede olmuştur.

Güney Kıbrıs'ın dönem başkanlığını devraldığı sırada Yunanistan, İrlanda, İspanya ve Portekiz başta olmak üzere birçok Avrupa Birliği üyesi ülkede uzun süredir ekonomik krizle mücadele halindeydi ve bu ülkelerden Yunanistan iflasını önceden açıklamış durumdaydı.

Güney Kıbrıs, bu ülkeler içinde dış ekonomik ilişkileri sonucu, iflasa gitmesinden dolayı farklılık göstermekteydi. Güney Kıbrıs ve Yunanistan ekonomileri birbirine büyük ölçüde entegre olduğu için Yunanistan krizinin Güney Kıbrıs'ı etkilemesi kaçınılmazdı.

3.2 Bankaların ve Yunanistan'ın Krize Etkisi

Yunanistan ve Güney Kıbrıs ekonomilerinin birbirlerini etkilemesinin aracı da bankalar olmuştur. Rum bankalarının bilinen bankacılık kesimi yükümlülükleri, Güney Kıbrıs'ın milli gelirinin yaklaşık sekiz katı büyüklüğündeydi ve Rum bankaları kârlarını artırabilmek amacıyla uluslararası alanda oldukça aktif durumdaydılar. Kıbrıs Rum bankaları Yunan devlet bonolarını almışlardı. Yunan hükümeti, Yunanistan'ın içinde bulunduğu mali krize çözüm bulamayınca Rum bankalarının ellerindeki bonolar ödenmemiş oldu. Rum bankalarının içine düştüğü krizin en önemli sebebi de bu olmuştur.

Yunan devlet bonolarından kaynaklı çıkmazın yanı sıra Rum bankalarında mevduatı bulunan çok sayıda Yunan vatandaşı da bulunmaktaydı. Yunanistan krizinin bir türlü çözüme kavuşamaması, Yunan bankalarına olan güvenin tamamen yitirilmesinin ardından Rum bankalarını Yunan vatandaşları için bir alternatif sığınak konumuna yükseltmişti. Ancak zaman içinde Rum bankalarının da durumunun kötüye gitmesi bu bankalara olan güveni azaltmıştır ve gerek Yunan krizinden kaçarak Rum bankalarına yönelen Yunan mevduat sahipleri, gerekse kendi ülkesinin mali bir çıkmaza doğru gittiğini gören Rum mevduat sahipleri bankalardaki varlıklarını hızla boşaltmaya başlamışlardır. Bu durum Rum bankalarının Yunan devlet bonolarıyla yaptıkları işlemlerden aldığı darbeye göre daha fazla zamana yayıldığı için uzun bir süre tedavisi mümkün görülmuş olup, ancak ne Rum bankaları bu süreçte kendilerini toparlayacak hamleleri yapabilmıştır ne de Rum hükümeti banka mevduatlarının güvenliğini sağlayacak yasal düzenlemeler oluşturabilmıştır. Hükümet,

bankaların kaydettiği zararlardan dolayı kamu borçlarının sözleşme sınırlarını yükseltmiştir.

3.3 İşsizlik Sorunu

Bankaların durumuyla eşzamanlı olarak Güney Kıbrıs'ta işsizlik oranının da hızla artmaya başlaması, konunun ciddiyetinin çok daha tehlikeli boyutlara taşınmasına sebep olmuştur. İşsizliğin tehlikeli boyutlara ulaşmasına kadar ülkedeki krizin sorumlusu olarak bankaları ve Rum Merkez Bankası'nı hedef gösteren Dimitris Hristofyas yönetimi de işsizlik sorunuyla beraber halkla karşı karşıya gelmek zorunda kalmıştır.

Bu noktadan sonra kriz, ülkede yalnız ekonomik hayatı değil sosyal ve siyasi atmosferi de doğrudan olumsuz etkilemeye başlamıştır. Memur sendikası PASİDİ ve Sağcı İşçi Sendikaları SEK öncülüğünde gerçekleştirilen hükümet karşıtı protestolar hükümetin imajını oldukça lekelemiştir. Sendikalar işi daha ileriye götürerek iş bojkotlarını dahi gündeme getirmişlerdir. Hükümetin planladığı kemer sıkma önlemlerine önce kamu çalışanlarının kazançlarını kısıtlayarak başlayacağı yolundaki beklentiler hükümetle sendikaların, dolayısıyla da sendikaların temsil ettiği geniş halk kitlelerinin uzlaşması yönündeki inancın da yok olmasına yol açmıştır.

İşsizlik Oranı	2010	2011	2012
Güney Kıbrıs Rum Kesimi	6,2	7,7	11,7
Fransa	9,7	9,6	10,1
Almanya	7,0	5,9	5,2
Yunanistan	12,4	17,3	23,8
İspanya	20,0	21,6	24,9
Türkiye	11,8	9,7	9,4

Kaynak: IMF Verileri Dikkate Alınmıştır

3.4 Krize Uluslararası Ekonomik Yapıların Verdiği Tepkiler

Kriz süreci boyunca Hristofyas hükümeti Akdeniz'deki doğalgaz yataklarının sondaj çalışmaları ve Avrupa Birliği dönem başkanlığının yarattığı gündem konularıyla kendi vatandaşlarını oyalamayı başarabildiyse de uluslararası kredi derecelendirme kuruluşlarının Güney Kıbrıs'ın kötü gidişatını fark etmesini engelleyememiştir.

25 Ocak 2012 tarihinde kredi derecelendirme kuruluşu Fitch, bu kötü gidişatı en ciddi şekilde ortaya seren açıklamalardan birini yaparak Güney Kıbrıs'ın kredi notunu 2 kademe birden düşürerek BB+'dan BB-'ye çekmiştir. Fitch, kararının gerekçeleri olarak ülkenin zayıf

makroekonomik görünümünü, ülke bütçesinin beklenen seviyenin çok altında kalmasını ve banka sermayelerinin güçlendirilmesine ilişkin maliyetlerdeki belirsizliği göstermiştir.

Fitch'in Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Kredi Notu

Uzun Dönem Kredi Notu	BB-	25.01.2013	Derece İndirildi
Kısa Dönem Kredi Notu	B	25.01.2013	Onaylandı
Yerel Para Biriminin Uzun Dönem Notu	BB-	25.01.2013	Derece İndirildi
Ülke Kredi Limiti	AAA	25.01.2013	Onaylandı

*Fitch Ratings Verileri Dikkate Alınmıştır

Fitch'in açıklaması, Güney Kıbrıs'ın ekonomik çöküşünün altında yatan temel etkenin banka faaliyetleri olduğunu gözler önüne sermiştir. Geline nokta bu bankalardan Cyprus Popular Bank batmış görünürken, Bank of Cyprus ve Hellenic Bank da Rum hükümetinin "Troyka" olarak adlandırılan Avrupa Birliği Komisyonu, Avrupa Birliği Merkez Bankası ve IMF'den beklediği 17 milyar avroluk yardımı alamaması durumunda batma tehlikesiyle karşı karşıya bulunmaktadır. Üç banka da hâlihazırdaki notları itibarıyla "borçlarını ödeyememe riski altında" olarak görünmektedirler. Bankacılığın sektörel özelliği nedeniyle de bu bankalardaki krizin diğer bankalar aracılığıyla ülkeyi genel bir çöküşe sürükleyeceği tahmin edilmektedir.

Avrupa Komisyonu'nun 2013 "Makroekonomik Dengesizlikler Prosedürü" çerçevesinde yayınladığı "Alarm Mekanizması Raporu"nda da Güney Kıbrıs para-finans sektörünün içinde bulunduğu duruma ve durumun ülkeyi sürükleyebileceği çöküşe geniş şekilde yer verilmiştir. Raporda Güney Kıbrıs'ın cari işlemler, kredilerin özel sektöre aktarımı, genel hükümet borcu gibi konularda "sınırın üzerinde" olduğu belirtilirken Rum bankacılık sektörünün Yunanistan ekonomik krizinden bu ölçüde etkilenmeye devam etmesinin ülkeyi çok daha kötü noktalara götürebileceğinin de altı çizilmiştir. Ülkedeki net uluslararası yatırım konumunun cari işlemler dengesi açıktan kaynaklandığı vurgulanarak krizde Rum hükümetinin zaafının da önemli payının olduğu üstü kapalı olarak vurgulanmıştır.

3.5 AB'den Çözüm Önerileri

Avrupa Komisyonu krizle ilgili olarak Güney Kıbrıs'a birtakım çözüm önerilerinde bulunmuştur. Çözüm önerileri öncelikle finansal sektöre odaklanmış olup istihdam konusunda da birtakım önerileri içermektedir. Dikkat çekici önerilerden bazıları şunlardır:

- Tüm kredi çevrelerine uygulanan standartlar ticari bankalara uygulanan standartlarla uyumlaştırılmalıdır,
- Finansal kurumların etkili şekilde kapitalizasyonunun sağlanması için oluşturulan düzenleyici hükümler güçlendirilmelidir,
- Katma değeri yüksek ekonomik faaliyetlere yönlendirilmek üzere kullanılacak işgücü desteklenmelidir/geliştirilmelidir
- Ulusal uygulamalarla uyumlu olarak ülke çapında rekabetin güçlendirilmesi yönünde çalışmalar yapılmalıdır
- Fiyat endekslerinin yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Avrupa Komisyonu'nun bu raporu, Güney Kıbrıs krizinin vardığı noktayı anlamak bakımından büyük anlam taşıyan bir bildirimdir.

3.6 Borç Belirsizliği-Kara Para ve Ada Seçimleri

Güney Kıbrıs Rum Kesimi AB'den 17,5 Milyar \$ borç talep etmiştir. Bu tutarda, neredeyse Rum Kesimi'nin Gayri Safi Yurtiçi Hasılası'na denk gelmektedir. Bu borcun alınması durumunda ise adanın borç stoku milli gelirin yüzde 180'ine çıkacaktır.

Avrupa Merkez Bankası Yönetim Kurulu üyesi Joerg Asmussen, yaptığı açıklamada; Güney Kıbrıs için takip edilebilecek tek yolun dış finansal yardım almak olduğunu belirterek, yardım olmadan Güney Kıbrıs'ın iflas edeceğini savunmuştur. Ekonomik krizin etkisinde tüm bunlar olurken seçime giden Güney Kıbrıs'ta ada gündeminde ekonomik sorunlar ilk planda yer almaktadır.

Bu arada 12 Şubat 2013 tarihinde Brüksel'de bir araya gelen Euro Bölgesi maliye bakanları, iflas eden Rum Kesimi'ni kurtarmak için şartını açıklamıştır. Bakanlar, adayı kara para aklama merkezi haline getirdiği iddia edilen Rum Yönetimi'ne "kara parayla mücadele et, krediyi al" mesajı vermişlerdir. Almanya özellikle Rusya üzerinden gelen paraların Rum bankalarında bir şekilde amlandığını ve Rusya'ya geri döndüğü noktasındaki şüphelerini dillendirmeye devam etmektedir. Rumlar her ne kadar iddiaları reddetseler de Almanya ısrarını sürdürmekte ve güçlü garantiler beklemektedir.

4.DOĞALGAZ ARAMA ÇALIŞMALARI

Kıbrıs Rum Kesiminin Doğu Akdeniz'de doğalgaz arama faaliyetlerinin; Akdeniz'deki gerilimi arttırdığı açıktır. Türkiye, Rum Kesiminin yaptığı arama faaliyetlerini tasvip etmediğini

dile getirmekte ve arama faaliyetlerini gerçekleştiren firmaları ise sert şekilde eleştirmektedir.

Rum Yönetimi, tek taraflı olarak, münhasır ekonomik bölge olarak gördüğü bölgeden çıkaracağı doğalgazı hemen ekonomisine enjekte edemeyecek olsa da, Nobel Energy'nin bulunduğu yatlardan 226,5 milyar varilin çıkarılacak olması ve 100 milyar avro kazandıracağı bilgisi Rum Yönetimi için piyasalarda garanti değeri taşımaktadır. Rum Yönetimi'nin Mısır (2003), Lübnan (2007) ve İsrail (2010) ile karşılıklı yaptığı antlaşmalar, tek taraflı olarak, kendi münhasır ekonomik bölgesinin sınırlarını belirlemiştir. Nobel Energy gibi Total, ENİ ve başka petrol şirketleri arama çalışması yapmak için başvuruda bulunmuşlardır.

Alman siyasetçiler, Kıbrıs Rum Kesimi'ne verilecek kurtarma kredilerine karşı, ülkenin gaz satıyla gelecekte elde edeceği geliri ve doğalgaz rezervlerinin garanti olarak kullanılmasını istemektedir.

Diğer yandan İsrail'in Güney Kıbrıs'ın 'Münhasır Ekonomik Bölge' (MEB) ilan ettiği deniz bölgesindeki 12'nci parselin sondajında sadece 1 milyar ayak küp doğalgaz bulunduğu ortaya çıkmıştır. Oysa parselden beklenen rezerv çok yüksekti.

5.SONUÇ

Ciddi bir finansal krizin içerisinde yer alan Kıbrıs Rum Kesiminde, AB'den gelecek olan kurtarma paketindeki belirsizlik devam etmektedir. Ülkenin doğalgaz arama çalışmalarında Türkiye ile karşı karşıya gelmesi ise bölgedeki tansiyonu artırmaktadır. Doğalgaz arama çalışmalarından henüz istediği sonucu elde edemeyen Rum Kesimi bu günlerde ise seçime giderek yeni cumhurbaşkanını seçecektir. Ardından belirleyeceği ekonomi politikaları, kara paraya karşı vereceği mücadele, bankacılık düzenleme faaliyetleri ise ülkenin geleceğini şekillendirecek önemli unsurlardır.

KAYNAKÇA

<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1092829&CategoryID=81>,

<http://www.cnnturk.com/2012/ekonomi/dunya/11/23/fitch.guney.kibrisin.notunu.2.kademe.dusurdu/685831>

http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-your-country/cyprus/index_en.htm,

<http://belgoturk.tv/anasayfa/asmussen-yardim-olmadan-guney-kibrisin-iflas-edecegini-soyledi>

<http://tr.euronews.com/2013/02/16/guney-kibris-ekonomik-sorunlarin-golgesinde-secime-gidiyor>

<http://www.ekovitrin.com/ekonomi/ab-rum-kesimine-sart-kostu-h35550.html>

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/02/weodata/weorept.aspx?pr.x=48&pr>

<http://www.haberler.com/almanya-kibris-tan-dogalgaz-rezervi-istiyor-4323189-haberi/>

<http://www.dunyabulteni.net/?aType=haber&ArticleID=247737>

<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1120895&CategoryID=81>

IMF, World Bank, OECD, I SO, Fitch Ratings verileri

ÖZDAŞ, Selçuk Üniversitesi, Strategic Outlook Düşünce Kuruluşu Uzmanı